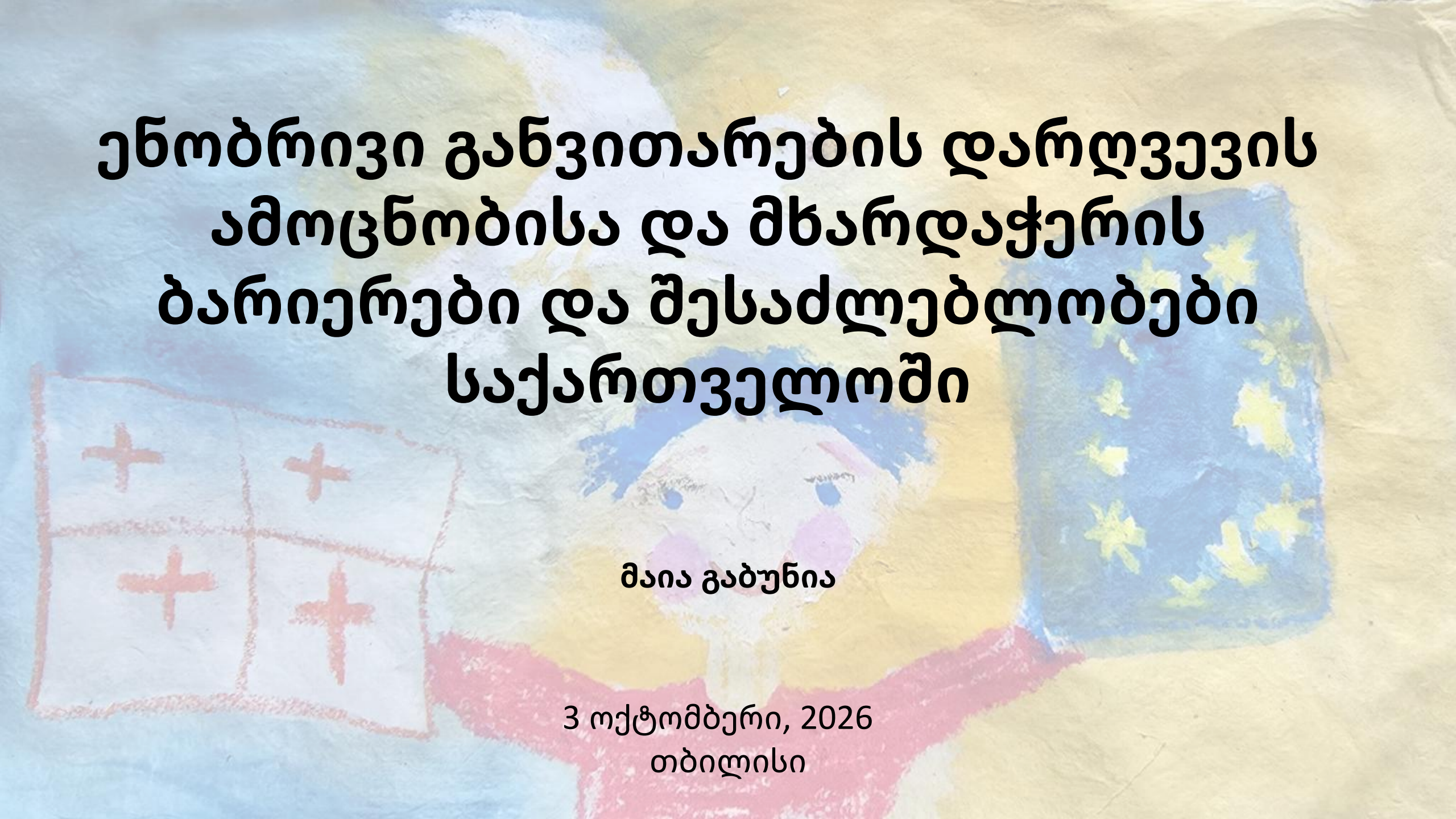

ენობრივი განვითარების დარღვევის ამოცნობისა და მხარდაჭერის ბარიერები და შესაძლებლობები საქართველოში

მაია გაბუნია

3 ოქტომბერი, 2026
თბილისი

რატომ ენობრივი განვითარების დარღვევა (ეგდ)?

- ენობრივი განვითარების დარღვევა (ეგდ) / Developmental Language Disorder (DLD) - ნეიროგანვითარებითი მდგომარეობა
- 14 ბავშვიდან 1-ს = თითოეულ კლასში 2 მოსწავლეს აქვს ეგდ
- ეგდ გავლენას ახდენს სწავლის, სოციალური ურთიერთობის, ფსიქიური ჯანმრთელობის, დასაქმების შესაძლებლობებზე, ცხოვრების ხარისხზე
- უხილავი და ნაკლებად ცნობილი მდგომარეობა
- იდენტიფიცირების და მხარდაჭერის ნაკლებობა

ჩვენი კვლევა

**Barriers and Facilitators to the Identification and Support of Children with
Developmental Language Disorder in Georgia: A Qualitative Study Guided by the
Consolidated Framework for Implementation Research (CFIR)**

ენობრივი განვითარების დარღვევის ამოცნობისა და მხარდაჭერის

ხელშემშლელი და ხელშემწყობი ფაქტორები საქართველოში:

იმპლემენტაციური კვლევის კონსოლიდირებული ჩარჩოს (CFIR) გამოყენებით

ჩატარებული თვისებრივი კვლევა

ავტორები

6 ქვეყნის ინტერდისციპლინური გუნდი

- Tamara Kalandadze (Norway)
- Lisa Archibald (Canada)
- Paula Orrego (US)
- Rouzana Komesidou (Cyprus)
- Madeleine Pownall (UK)
- Karla K. McGregor (US)
- Maia Gabunia (Georgia)
- Mariam Meburishvili (Georgia)
- Tamar Kobuladze (Georgia)
- Tamar Chochishvili (Georgia)
- Salome Tchkonია (Georgia)

რა ბარიერები და შესაძლებლობებია სხვა ქვეყნებში?

- ცნობადობის დაბალი დონე პროფესიონალებს შორის (Snow, 2014; Glasby et al., 2022)
- ცნობადობის განსხვავებული ტიპის პრობლემა სხვადასხვა სპეციალისტთან - მასწავლებლები vs ენისა და მეტყველების სპეციალისტები (Dockrell et al., 2014; Glover et al., 2015; Palikara et al. 2007)
- საზოგადოების დაბალი ინფორმირებულობა (Thordardottir & Topbaş, 2021; Kuvač Kraljević et al., 2022; Ralli et al., 2024)
- დაგვიანებული ინტერვენცია (Ralli et al., 2024)
- მოძველებული პოლიტიკის დოკუმენტები (McGregor, 2020)
- სისტემური მხარდაჭერის ნაკლებობა (Adlof & Hogan, 2019; Ebert et al., 2020)
- კულტურულად და ლინგვისტურად ადაპტირებული სკრინინგის არარსებობა (Bao et al., 2024; Wang et al., 2022)

კვლევის მიზანი და საკვლევი შეკითხვები?

1. რა ბარიერები არსებობს ეგდ-ს მეონე ბავშვების დროული და ადექვატური ამოცნობისა და მხარდაჭერის თვალსაზრისით საქართველოს ჯანდაცვის სისტემაში?
2. რა ფასილიტატორები არსებობს ეგდ-ს მეონე ბავშვების ამოცნობისა და მხარდაჭერის თვალსაზრისით საქართველოს ჯანდაცვის სისტემაში?

მეთოდი

Implementation
Science

Consolidated
Framework for
Implementation
Research
(CFIR 2.0)

Qualitative
framework
analysis
(Goldsmith, 2021)

ეთიკა და პერსონალურ
მონაცემთა დაცვა:

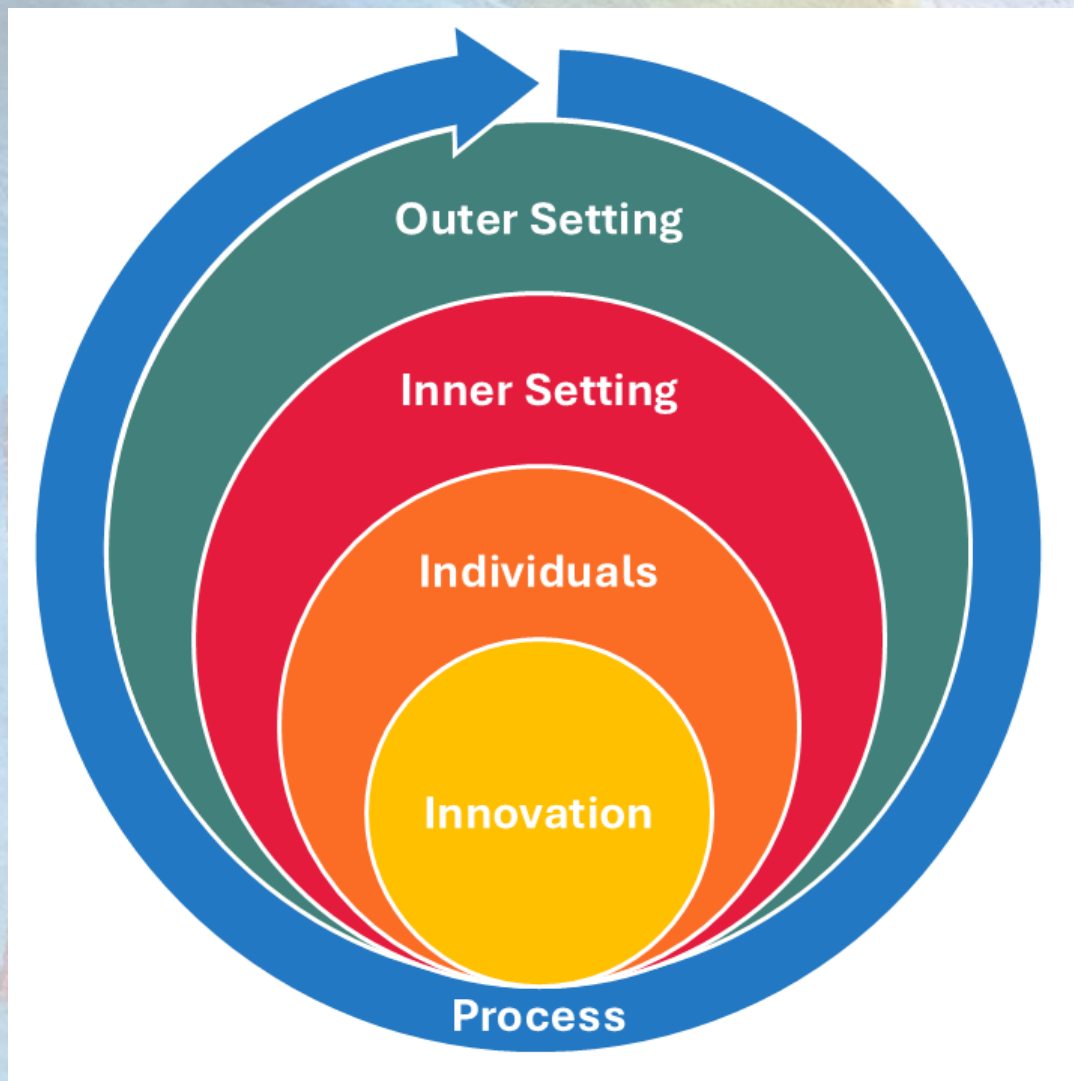
- ვიხელმძღვანელებთ ნორვეგიის კანონმდებლობით.
- ნორვეგიულ უნივერსიტეტსა და საქართველოს ბავშვთა მენტალური ჯანმრთელობის ასოციაციას შორის გაფორმდა სპეციფიკური ხელშეკრულება

რა არის და რისთვის გამოიყენება იმპლემენტაციური მეცნიერება (Implementation Science)?

- მტკიცებულებებზე დაფუძნებული ინოვაციის (მეთოდი/მიდგომა/მართვა) რუტინულად გამოყენება გარანტირებულად ეფექტური ვერ იქნება.
- ინოვაციების დანერგვა დამოკიდებულია კონტექსტუალურ ფაქტორებზე.
- იმპლემენტაციის მეცნიერება ამ კონტექსტუალურ ბარიერებსა და ხელშემწყობ ფაქტორებს იკვლევს.
- კლასიკური კვლევები აჩვენებს, რომ 17-20 წელია საჭირო კლინიკური ინოვაციის პრაქტიკაში დასანერგად.
- კლინიკური ინოვაციების მხოლოდ 50% იწერება (Mosteller, 1981, Balas and Boren, 2000, Grant et al., 2003, Morris et al., 2011).
- სამედიცინო კვლევებზე დახარჯულ თითოეულ დოლარის მხოლოდ 20% გამოიყენება საზოგადოებრივ ჯანდაცვის გასაუმჯობესებლად (Chalmers & Glasziou, 2009).

(Bauer, et al, 2020)

რა არის **CFIR**-ის (**C**onsolidated **F**ramework for **I**mplementation **R**esearch) იმპლემენტაციური კვლევის კონსოლიდირებული ჩარჩო?

ერთ-ერთი ყველაზე ფართოდ გამოყენებული სამეცნიერო ჩარჩო, რომელიც 15-წლიანი გამოყენების შემდეგ განახლდა 2022 წელს.

ინოვაცია: დანერგილი/დასანერგი „რამ“, მაგ.: ახალი კლინიკური მკურნალობა, პროგრამა ან სერვისი;

გარე გარემო: გარემო, რომელშიც არსებობს შიდა გარემო, მაგ.: საავადმყოფოების სისტემა, რეგიონი, ქალაქი.

შიდა გარემო: გარემო, რომელშიც ინოვაცია ხორციელდება, მაგ.: კლინიკა/ცენტრი, სკოლა.

ინდივიდები: ფიზიკური პირების, ინდივიდების როლები და მახასიათებლები.

განხორციელების პროცესი: ინოვაციის განსახორციელებლად გამოყენებული აქტივობები და სტრატეგიები.

Qualitative framework analysis / თვისებრივი ჩარჩო-ანალიზი

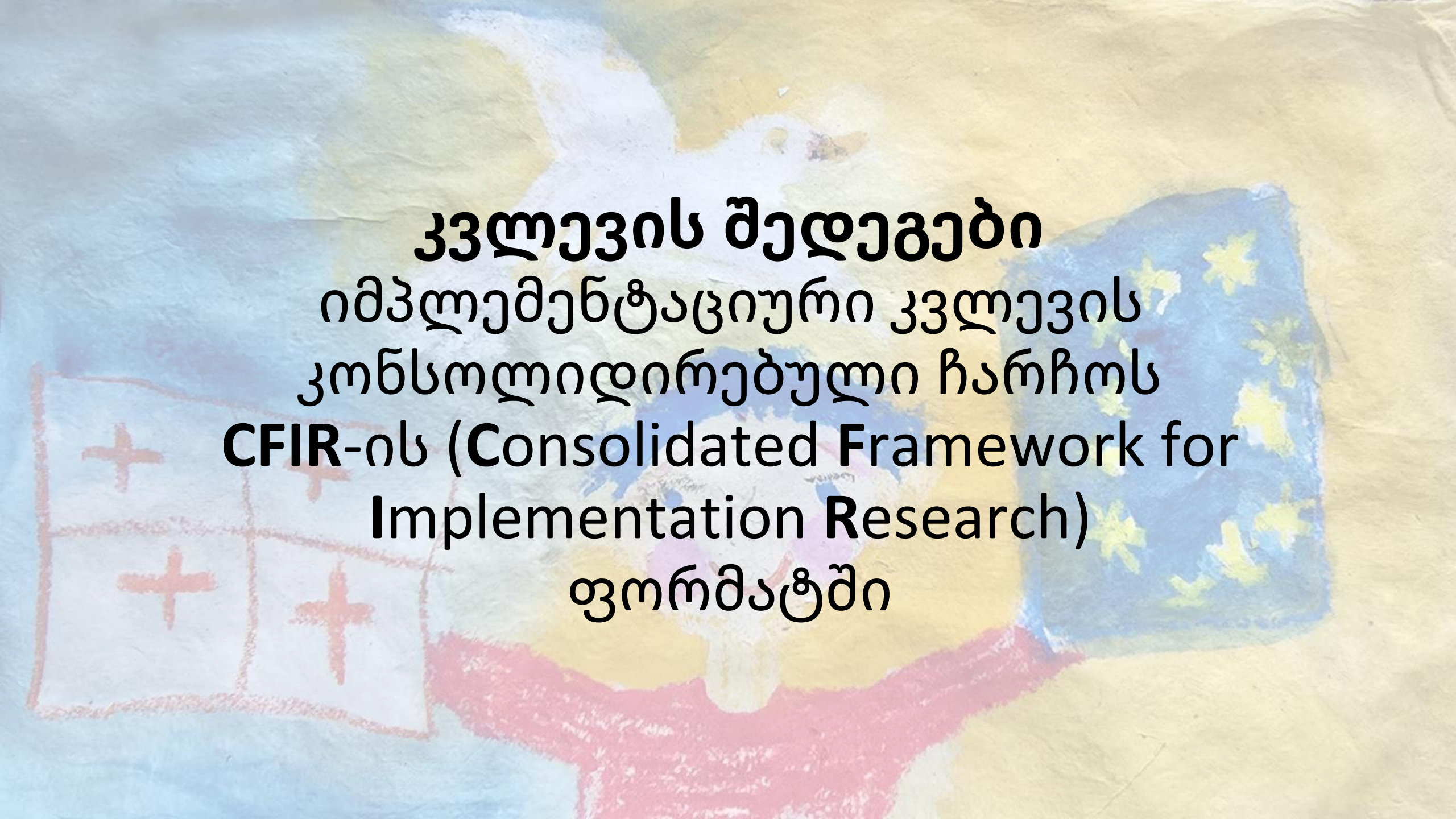
- თვისებრივი მონაცემების ანალიზის სისტემური მეთოდი, ძირითადად გამოიყენება გამოყენებით კვლევებში (ჯანდაცვა, სოციალური პოლიტიკა და ბიზნესი).
- თემატური ანალიზი - მეტად ფუნდამენტურ, თეორიულ კვლევებში ახალი ფენომენის აღმოსაჩენად. ჩარჩო-ანალიზი - პრაქტიკულ, გამოყენებით და პოლიტიკის კვლევებში, სადაც საჭიროა კონკრეტულ კითხვებზე პასუხი.
- დიდი მოცულობის ტექსტური მონაცემების (ინტერვიუები, ფოკუს-ჯგუფები) სტრუქტურირება და შეჯამება სპეციალური „ჩარჩოს“ დახმარებით.
- უფრო გამჭვირვალეა, სტრუქტურირებულია, იძლევა კვლევის შედეგების მარტივად გადამოწმების საშუალებას.

კვლევის მონაწილეები, მონაცემების შეგროვების პროცედურა და მონაცემების ანალიზი

- 20 მონაწილე:
 - 10 ექიმი (პედიატრები, ბავშვთა ნევროლოგები, ფსიქიატრები)
 - 10 ენის და მეტყველების თერაპევტი
- 4 ფოკუს-ჯგუფი
- ინტერვიუს შეკითხვები ეფუძნებოდა CFIR-ს (<https://cfirguide.org/tools/tools-and-templates/>)
 - შეკითხვები ეხებოდა ეგდ-ს მქონე ბავშვების იდენტიფიცირებისა და მხარდაჭერასთან დაკავშირებულ ბარიერებს და ფასილიტატორებს

კითხვების ნიმუში (ფოკუს-ჯგუფისთვის)

შეკითხვა	სფერო / ქვესფერო	კონსტრუქცია
არსებობს და ხელმისაწვდომია თუ არა რაიმე წესი/გაიდლაინი, რეკომენდაცია, სკრინინგი, სადიაგნოსტიკო კრიტერიუმები ან კლასიფიკაცია, რომელიც გეხმარებათ ეგდ-ის მქონე ბავშვების იდენტიფიცირებაში? დიაგნოსტიკაში? რეფერირებაში? მხარდაჭერაში? ინტერვენციაში? რას ფიქრობთ, კიდეც რა არის საჭირო ეგდ-ის მქონე ბავშვების ამოცნობის / იდენტიფიკაციის გასაუმჯობესებლად?	ინოვაცია; გარე გარემო; შიდა გარემო	ინოვაციის დიზაინი; პოლიტიკა და კანონები; ხელმისაწვდომი რესურსები; ცოდნისა და ინფორმაციის მისაწვდომობა
გაქვთ ურთიერთობა სხვა სპეციალისტებთან (მაგ. ენისა და მეტყველების თერაპევტებთან ან ბაღის/სკოლის პედაგოგებთან) ეგდ-ის მქონე ბავშვების შესახებ იმისათვის, რომ მოხდეს მათი ამოცნობა/იდენტიფიცირება? როგორ აღწერდით ამ ურთიერთობას? რა ბარიერები არსებობს სხვა სპეციალობის წარმომადგენლებთან ურთიერთობაში?	გარე გარემო; შიდა გარემო	პარტნიორობა & კავშირები; ურთიერთობითი კავშირები
თქვენი აზრით როგორ მოქმედებს თქვენი სპეციალობის წარმომადგენლების საერთო კულტურა (ექიმებში ეგდ-ის შესახებ გავრცელებული აზრი, ცოდნა, შეხედულებები) ეგდ-ის მქონე ბავშვების დროულ ამოცნობაზე/იდენტიფიკაციაზე და მხარდაჭერაზე?	შიდა გარემო	კულტურა

კვლევის შედეგები

იმპლემენტაციური კვლევის
კონსოლიდირებული ჩარჩოს
**CFIR-ის (Consolidated Framework for
Implementation Research)**
ფორმატში

CFIR ჩარჩო I - ინოვაცია და გარე სისტემა

CFIR სფერო/ქვესფერო	ბარიერები	ფასილიტატორები
ინოვაციის სირთულე	პროტოკოლი დროს მოითხოვს და მარტივი არ არის	
ინოვაციის ფასი	ინტერვენცია ძვირია	
ლოკალური დამოკიდებულებები	- მშობლებს არ მიჰყავთ სპეციალისტთან - სტიგმა და ეგდ-ს შესახებ მცდარი წარმოდგენები - მშობლები ენობრივ სირთულეებს ოჯახურ მახასიათებლად მიიჩნევენ	
ლოკალური მდგომარეობა	- სერვისის მაღალი ფასი - რეგიონებში სპეციალისტების არარსებობა - მანძილი - ტრანსპორტი	ადრეული ინტერვენციის პროგრამის არსებობა
საზოგადოების ინფორმირება	პროფესიონალებისა და საზოგადოების დაბალი ინფორმირებულობა	მშობლების მომართვიანობის ზრდა, განსაკუთრებით მცირე ასაკიდან
პარტნიორობა და კავშირები	- პარტნიორობის არარსებობა სკოლებსა და ბაღებთან - მასწავლებლებში დაბალი მიმდებლობა - მანძილის და დროის ბარიერი - შეზღუდული პირდაპირი კომუნიკაცია - დაბალი მომართვიანობა - უკუკავშირის არარსებობა მომართვის შემდეგ	- სკოლებთან კომუნიკაციის მნიშვნელობის გააზრება - ადრეული ინტერვენციის პროგრამის სარგებელი - მასწავლებლებთან გაუმჯობესებული კომუნიკაცია - მშობელის როლის მნიშვნელობა ინფორმაციის გაცვლასა და მოწოდებაში

CFIR ჩარჩო II - გარე სისტემა

CFIR სფერო/ქვესფერო	ბარიერები	ფასილიტატორები
პოლიტიკა და კანონები/წესები	• DLD არ არის პრიორიტეტული ქვეყანაში • შეზღუდული დაფინანსება და ეგდ-ს სახელმწიფო პროგრამის არარსებობა • პრაქტიკის განსხვავება ენისა და მეტყველების თერაპევტებსა და ლოგოპედებს შორის • სარწმუნო რესურსების და ტრენინგების არარსებობა • ინფორმირების ამაღლების კამპანიების არარსებობა • ენისა და მეტყველების თერაპევტების გაძლიერების და განვითარების ეროვნული სტრატეგიის არარსებობა	• მტკიცებულებების მქონე გაიდლაინის, პროტოკოლის და ინსტრუმენტების საჭიროებისა და ღირებულების გაცნობიერება • ილიაუნის სამაგისტრო პროგრამის არსებობა • ეროვნული გაიდლაინი ბავშვის გეგმიური ვიზიტების შესახებ • არსებული კლასიფიკაციის სისტემების გამოყენება (DSM-5, ICD-10)
ფინანსირება	• მცირე, ერთჯერადი დაფინანსება მუნიციპალიტეტებიდან • იმ ბავშვების რაოდენობის ზრდა, ვისაც ინტერვენცია სჭირდება	
გარე ზეწოლა: საზოგადოებრივი წნეხი	• მედიისთვის კრიტერიუმების არარსებობა • დეზინფორმაციის გავრცელება	• სტიგმის შესამცირებლად, საზოგადოების ინფორმირებისთვის, მშობლის მიმღებლობისთვის და ადრეული იდენტიფიკაციისთვის მასმედიის როლის გაცნობიერება • მასმედიის კამპანიის მაგალითები (მაგ.: დისლექსიის)

CFIR ჩარჩო III - შიდა სისტემა

CFIR სფერო/ქვესფერო	ბარიერები	ფასილიტატორები
სტრუქტურის მახასიათებლები: სამუშაო ინფრასტრუქტურა	• დროის შეზღუდვის გავლენა შეფასების პროცესზე	
ურთიერთკავშირი	• შიდა უკუკავშირის პროცესის საკითხები	• ინტერპროფესიული კოლაბორაციის შესაძლებლობა • მულტიდისციპლინური გუნდები • სუპერვიზიის მნიშვნელობის გაცნობიერება
კომუნიკაცია	• კომუნიკაციის საკითხები	• მოკლე ინფორმაციის გაცვლის შესაძლებლობა
კულტურა		• საერთო შიდა კულტურა • გუნდური კოლაბორაცია
კულტურა: მიმწოდებელზე ცენტრირებული		• პრაქტიკოსების აზრი მნიშვნელოვანია
ცვლილების მოთხოვნილება		• ხელმისაწვდომი ინფორმაციის და რესურსების, განათლების და ინფორმირების, უკეთესი პროტოკოლების, შეფასების ინსტრუმენტების და ინტერპროფესიული კოლაბორაციის საჭიროების გააზრება
პრიორიტეტულობა	• სერვისის არ არის პრიორიტეტული სხვასთან შედარებით • ენობრივი სირთულე არ ითვლება პრობლემად ექიმების და მშობლების მიერ	

CFIR ჩარჩო IV - შიდა სისტემა

CFIR სფერო/ქვესფერო	ბარიერები	ფასილიტატორები
ხელმისაწვდომი რესურსები: მასალები და აპარატურა	• ეფექტური და სრულყოფილი შეფასების ინსტრუმენტების და პროტოკოლების არარსებობა • ნათარგმნი ჩექლისტები არ ითვალისწინებს ქართული ენის სპეციფიკურ მახასიათებლებს	• შეფასების კონკრეტული ინსტრუმენტების ხელმისაწვდომობა (მაგ.: ASQ), ილიაუნის რესურსები, ონლაინ რესურსები, პროფესიული გაიდლაინები
ცოდნის და ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა	• სარწმუნო რესურსების ნაკლებობა • უწყვეტი განათლების და გამოცდილი სპეცილისტის სუპერვიზიის მიღების შეუძლებლობა • იმ სპეცილისტებისთვის, რომლებიც არ არიან მაგისტრები, ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის შეზღუდვა • ინფორმირების ამადლებასა და არსებული რესურსების გამოყენებაზე ნაკლები ზრუნვა	• ილიაუნის სამაგისტრო პროგრამის გავლის შესაძლებლობა

CFIR ჩარჩო V - პიროვნული მახასიათებლები

CFIR სფერო/ქვესფერო	ბარიერები	ფასილიტატორები
უნარი (capability)	• ენობრივი განვითარების და დარღვევის, ეგდ-ს პრევალენტობის, ეგდ-ს სხვა დარღვევებისგან განსხვავების, საუკეთესო პრაქტიკის შესახებ ცოდნის ნაკლებობა	• პროფესიული გამოცდილების შეძენის შესაძლებლობა • ენისა და მეტყველების თერაპევტთა ახალი თაობის გაჩენა, რომლებსაც გავლილი აქვთ ილიაუნის სამაგისტრო პროგრამა
მოტივაცია	• პოპულიზმი	• ეგდ-ს მქონე ბავშვების დახმარების და სამუშაო მასალების შექმნის პროფესიული ინტერესი
შესაძლებლობა	• ინტერპროფესიული კოლაბორაციის და კომუნიკაციის შეზღუდული შესაძლებლობა	

CFIR ჩარჩო VI – იმპლემენტაციის პროცესი

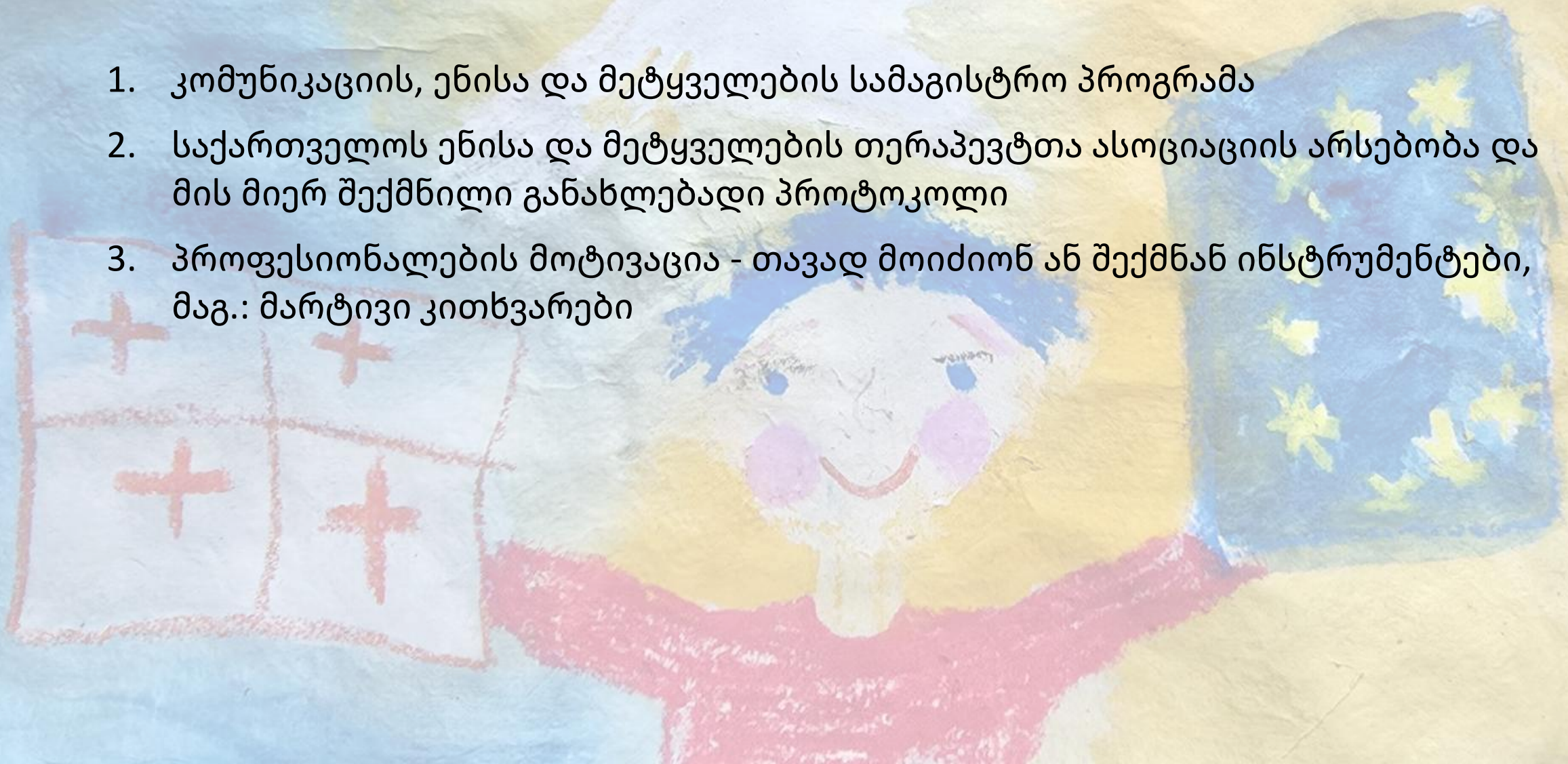
CFIR სფერო/ქვესფერო	ბარიერები	ფასილიტატორები
საჭიროების შეფასება: ინოვაციის მიმღები	• ენობრივი სირთულის მქონე ბავშვის შესაფასებლად არასაკმარისი დრო • შეფასების შეუძლებლობა, როცა ბავშვის მომართვის მიზეზი ავადმყოფობაა • არასწორი შეფასება და არასწორი დიაგნოზი	
საჭიროების შეფასება: რეფერალი	• ეგდ-ს შესახებ არასაკმარისი ცოდნა და არასწორი გაგება • მხოლოდ ენობრივი დარღვევის (ეგდ-ს) შემთხვევების ნაკლებობა, ვიდრე ენობრივი დარღვევა + სხვა აშკარა დარღვევა (მაგ.: ADHD) • არასწორი რეფერალი	• სხვა სპეციალისტებთან კავშირი • მშობლები უპირატესობას ანიჭებენ კლინიკურ ფსიქოლოგებთან და ნეიროფსიქოლოგებთან ვიზიტს
ჩართულობა		• მშობლები მონაწილეობა ინტერვენციაში
ადაპტირება	• თარგმნის და ადაპტაციის პრობლემები	• პროტოკოლების ყოველწლიური გადახედვა • სხვა ქვეყნების ონლაინ რესურსებსა ხელმისაწვდომობა

კვლევის შედეგები: ბარიერები

1. სახელმწიფო პოლიტიკისა და პროგრამების არარსებობა
2. ენის და მეტყველების თერაპევტების არასაკმარისი რაოდენობა
3. სკრინინგული, დიაგნოსტიკული და/ან კურიკულუმზე დაფუძნებული შეფასების ისეთი ინსტრუმენტების არარსებობა, რომელიც ადაპტირებულია ქართულენოვანი ბავშვებისთვის
4. პროფესიონალთა შორის თანამშრომლობის სირთულეები (დროისა და ცოდნის ნაკლებობა)
5. ცოდნისა და ინფორმირების ნაკლებობა პროფესიონალებში
6. საზოგადოების დამოკიდებულებები ეგდ-ს მიმართ
7. სტიგმა
8. საერთაშორისო ექსპერტიზის და მათთან თანამშრომლობის მიუწვდომლობა

კვლევის შედეგები: შესაძლებლობები

1. კომუნიკაციის, ენისა და მეტყველების სამაგისტრო პროგრამა
2. საქართველოს ენისა და მეტყველების თერაპევტთა ასოციაციის არსებობა და მის მიერ შექმნილი განახლებადი პროტოკოლი
3. პროფესიონალების მოტივაცია - თავად მოიძიონ ან შექმნან ინსტრუმენტები, მაგ.: მარტივი კითხვარები

რეკომენდაციები

- არსებული სამაგისტრო პროგრამის გაძლიერება და გაფართოვება - მომზადებულ პროფესიონალთა რაოდენობის ზრდა
- ენისა და მეტყველების თერაპევტთა მოსამზადებელი პროგრამების დანერგვა სხვა უნივერსიტეტებში
- ცნობადობის ამაღლებასთან დაკავშირებული კამპანიების დაგეგმვა და განხორციელება
- სახელმწიფო სტანდარტებისა და პროტოკოლების შემუშავება და დანერგვა
- მომსახურებებისა და კვლევების ფინანსური მხარდაჭერა

საკონტაქტო ინფორმაცია

- კვლევის ხელმძღვანელი თამარ კალანდაძე: tamara.kalandadze@hiof.no
- კვლევის თანახელმძღვანელი მაია გაბუნია: mayagabunia@gmail.com

supporting children with
developmental language disorder in
low- and middle-income countries

DILA

DILA - identifying Developmental language disorder (dLd) in Georgian speaking children

დილა - ენობრივი განვითარების დარღვევის (ეგდ) იდენტიფიცირება ქართულენოვან ბავშვებში